

ANGOL

„Nyugaton a helyzet változatlan”, állhatna itt, hiszen a szigetországi és főként az amerikai piacon újonnan megjelenő könyvek, akár a fiction, akár a non-fiction kategóriákban javarészt a múlt és jelen politikai, kulturális és etnikai helyzetét, elfojtott, elhallgatott problémáit boncolgatják. Bár talán épp ezért a helyzet mégsem változatlan, hiszen rávilágítanak ezekre a bűnökre, hangot adnak felháborodásuknak.

Az idei szeptember remek alkalmat nyújt arra is, hogy az olvasók felidézzenek egy régi kedvencet, illetve, hogy a fiatalabb közönség is megismerje Jack KEROUAC nevét. Sal Paradise és Dean Moriarty országot átszelő utazásának agyonolvasott, -idézett, és -elemzett, ihlető erejű történetét, az Úton (*On the Road*) című regényt épp ötven évvel ezelőtt adták ki. Az évfordulót gyűjteményes kötettel (*The Library of America*) teszik még emlékezetesebbé, melyben a legendás beat-író összes „úti” művei szerepelnek majd — így az Úton is. Az itt közölt szöveg hűen ragaszkodik az eredeti, cenzúrázatlan verzióhoz, melyet KEROUAC a legenda szerint egy 120 láb hosszú tekercsre írt. Az új kötethez kapcsolódóan a *New York Times* munkatársa, John LELAND ír elemzést, „*Why Kerouac Matters: The Lessons of 'On the Road' (They're Not What You Think)*.” címen.

Az angol nyelvű könyvpiac rendületlenül egyre színesebb, multikulturálisabb, igazi „salátás tállá” kezd válni. Különösen érdekes ez Amerikában, ahol a politikai—világnézeti ellentétek dacára épp az iszlám és a nőiség helyzetét bemutató, feldolgozó írások jelennek meg. Gondolhatunk itt AMIRREZVANI és HOSSEINI nemrég megjelent, s még mindig eladási listákat vezető regényeire. De a téma koránt sincs kimerítve, hiszen a *The Times* és a *New York Times* is sokat és elismerően ír Elif SHAFKAK *The Bastard of Istanbul* című könyvéről. Bár csak nemrég jelent meg, máris igen

„A Kikötői hírekben az a legjobb,
hogy csöppet sem szentimentális”
(Cate Blanchett, a Kikötői hírek c. film szereplője)

„A Kikötői hírek arról szól,
hogyan találunk közösségre az egyes emberek”
(Julianne Moore, a Kikötői hírek c. film női főszereplője)

heves ellenérzéseket váltott ki főként az ultranacionalista körökből. SHAFAK második angolul íródott regényének érdekessége, hogy a török nemzeti identitás és az amerikai létforma alapkérdéseit járja körül, ráadásul a mű középpontjában „a nő” áll, a két világ egykori és mostani problémái. Tabukat feszegető kérdéseivel izgalmas olvasmánynak ígérkezik.

Ugyancsak ígéretes olvasmánynak tűnik a 2007-es National Book Award és a National Book Critics Circle díjaira esélyesnek tartott Amy BLOOM *Away* című regénye. Az író, aki gyakorló pszichoterapeuta, rendkívüli érzéssel dolgozza ki karaktereit, s immár ötödik könyvében sincs ez másként. A mű az 1920-as években játszódik, s egy fiatal zsidó nő hányatott életét mutatja be, aki emigrálni kényszerül az Újvilágba, miután családját lemészárolták egy orosz pogromban. De a lehetőség, hogy lánya még életben van, egy egész Amerikát átszelő utazásra indítja New York-tól Chicago-n keresztül Alaszkáig. A regényt nyelvezete, humora is kiemelkedővé teszi. Központi témái a kitartás és az újjászületés, emellett helyszínei is igen színesek s változatosak; a zsidó színház világán át, a Yukon vidékének miliőjéig. Korábbi művei közül a *Love invents us* című regénye lehet ismert az olvasóknak és a *Come to me* (1993) című novellagyűjteménye, melyet akkor ugyancsak jelöltek a National Book Critics Circle díjára.

Izgalmas hír, mely egyszerre köti össze Európát és Amerikát, hogy a Nobel-díjas német Günter GRASS körútra indul az Egyesült Államokba, ám ezúttal nem írásait népszerűsíti. GRASS-t, akit eddig főleg zavarba ejtő regényeiről, majd utóbb SS múltjáról is ismerhetünk, most tehetséges képzőművészként mutatkozik be. A számos nagyobb tengerentúli múzeumban látható kiállítási anyaga a saját regényeihez 1972 és 1997 között készített rajzaiból, vázlataiból, vízfestményeiből

áll majd. Ebből az apropóból készült hosszabb terjedelmű riport vele a Washington Post-ban. Természetesen itt sem kerülhet ki a múltját érintő kérdéseket, amelyekről mély őszinteséggel beszél. Emellett szót ejt a nemrég angol fordításban is megjelent (*Peeling the Onion*) regényéről, a az azt ihlető érzéseiről is beszámol.

Míg a szigetország sajtójának nagy része változatlanul a jó öreg Harry Potter befejező könyvével foglalkozik, azalatt számos kevésbé „varázslatos” téma is fölbukkan igazi érdekességgé. Kiemelkedik egy alkotás, mely a közös múlt folytán kapcsolódik Angliához. Alex von TUNZELMANN *Indian Summer* című könyve inkább történetírás, de különösen izgalmassá válik az indiai születésű Pankaj MISHRA, a *The New Yorker* (cikk: *Exit Wound*) hasábjain megjelent kritikájának-memoárjának tükrében. MISHRA, aki a kilencvenes évek elején esszéistaként, kritikusként indult, már első regényében (*Butter Chicken in Ludhiana: Travels in Small Town India*, 1995) az Indiát érintő szociális—kulturális változásokat dolgozza fel, majd a 2000-ben kiadott *Romance* című alkotásával aratott nagy sikert. Most személyes tapasztalatait is megírja, amikor ezt az alkotást mutatja be. Mind a kritikából, mind TUNZELMANN művéből jóval többet megtudhatunk, mint annak idején a történelem órákon. S ennek „ürügyén” akár kedvet kaphat az olvasó MISHRA könyveihez is.

Végül Patrick GALE *Notes from an Exhibition* című alkotása ígérkezik jó olvasmánynak érett, szellemes nyelvezetével. Középpontja egy művész, s gyermekei élete. A regény érdekessége lehet, hogy olyan, akár egy puzzle; lassan, darabonként épül fel a történet, melyek fejezeteit képek illusztrálják. GALE, aki jelenleg Cornwall-ban él, már számos sikeres regényt jegyez. Többek közt *The Facts of Life* (1996), *Dangerous Pleasures* (1996), *Tree Surgery for Beginners* (1999), *Rough Music* (2000) *A Sweet Obscurity* (2003), és a *Friendly Fire* (2005).
(Baranyi Olivér)

FRANCIA

Franciaországban nagyon lehet szeretni azt, hogy az élet minden területén évszázados tradíciókkal bír: teljesen szokványos jelenség, hogy mondjuk egy burgundiai fogadó már 450 éve egy család birtokában van, és ma is prosperál, hogy valamely kis Bretagne-i várkastélyt közel ezer éve ugyanaz a nemesi família lakja, nem beszélve a szőlőbirtokokról és a különféle nedűk titkos, apáról fiúra szálló receptjeiről. Ilyen megnyugtatóan és komótosan létező intézmény a Francia Akadémia is, amely több mint 350 éve működik negyven halhatatlan tagjával. Persze lehet legyinteni az egészre, hisz — az egyik jelenlegi „nagy ember” elszólása szerint is — az Akadémia mindig is követett el baklövéseket történelme során, és biztosan fog még a továbbiakban is; valamint lehet nemet mondaní a tagságra, ahogyan Julien GRACQ vagy Milan KUNDERA hártotta el a megtisztelő felkérést. Mindenesetre mostanában mintha a megújulás szelei fújdognának a patinás épület felett: jelenleg öt üres „fauteuil” áll rendelkezésre, és az akadémikusok többségének élemedett kora azt engedí sejtetni, hogy egy-két éven belül több új tagra is számíthat az intézmény. Az illusztris tagok körében készült felmérés szerint a jövőben felkérést kaphat a dicső tagságra például Jean ECHENOZ, J. M. G. LE CLÉZIO, Patrick MODIANO, Philippe SOLLERS, Patrick BESSON. On verra!

A francia irodalmi élet egyik legnagyobb eseménye a szép számú olvasó és a szakma által is várva várt rentrée littéraire, azaz a nyár végi irodalmi évkezdés. Nincs rentrée littéraire Amélie NOTHOMB nélkül. Megkerülhetetlen alakja a mai francia irodalomnak ez a rendkívül termékeny és hol titokzatos, hol extravagáns, éppen most 40 esztendőes belga származású író. Immár tizenöt éve ontja a regényeket (első könyve a Hygiène de l'assassin, azaz A gyilkos higiéniája, 1992), amelyek egytől egyig bestsellerek: falfák az olvasók, és hatalmas üzleti nyereséget jelentenek a kiadónak (Albin Michel) is. Az 1999-es Hódolattal esengve (Stupeur et tremblements) hozza meg az Akadémia Nagy Díját, mi több: a halhatatlanok meghívják maguk közé. Idei könyve is az Albin Michel-nél jelenik meg Ni d'Eve ni d'Adam (Sem Évától, sem Ádámtól) címmel. Önéletrajzi elemekre számíthatunk a regényben: az író felsőfokú tanulmányai után térs vissza Japánba egy időre (ahol is született és élt öt évig, s ahonnan nagykövet-író édesapját követte a világban sokfelé). A történet azzal indul, hogy a narrátor lány egy japán fiatalembernek ad francia nyelvleckét, s láthatóan izgalmas összevetések fognak kibontakozni a japán és a francia nyelv és kultúra terén.

Egy másik jelentős író, Marie DARRIEUSSECQ (1969-es születésű) egy igen komor című és témájú regénnyel jelenik meg az idei rentrée-n: Tom est mort (Tom meghalt). Az irodalmi életben való feltűnése, azaz első regényének (Truismes — nálunk: Malacpúder, 1997) megjelenése óta erősen megosztja befogadóit. Saját állítása szerint írói működése élete legrosszabb és legcsodásabb pillanatait hozta meg számára, otromba rágalmat és szerelmi vallomásokat egyszerre. De ahogy mondja: ő nem „korrodálódik”, konokul, szabadon megy a maga útján. Női írásmódban nem hisz, az ő felfogásában az írás nemtől független; legfeljebb

feminin témák létezését fogadja el. Az írást felfedező munkának tartja, minden könyvét belső kényszer írhatja vele, s regényeinek mind megvan a sajátos írásmódja, formája, egyedi ritmusa és harmóniája. Idei regénye kíméletlen utazást ígér az anyai psziché mélyrétegeibe, a halál, az emlékezés, a gyász vidékeire. A Lire magazinban olvasható részlet az örületet már megfékező narrátort mutat, a négy és fél éves kisfiát immár tíz éve elvesztő anyát. A szöveg szaggatott, rövidebb-hosszabb bekezdésekre tagolt; kijózanodott és tényszerű próbál lenni, ezt a törekvést tükrözi a leltárszerű rövid mondatok sorjázása. Lélektanilag izgalmas, jól megírt könyvre számíthatunk.

A fentebb már említett, a nouveau roman körébe sorolt, idősebb generációt képviselő Patrick MODIANO folyamatosan jelen van műveivel a francia irodalomban. Életműve olyan jelentős, hogy regényeinek újradíjazásairól is ír a kritika: nemrégiben három kisregénye egyszerre jelent meg a Seuil kiadónál „en poche”, azaz zsebkönyv avagy olcsókönyvtár kiadásban. A Remise de peine (A büntetés csökkentése), a Fleurs de ruine (A rom virágai) és a Chien de printemps (Kutya tavasszal) egyszerre történő kiadása nem véletlen, és egymás utáni olvasása ajánlott, mert mindhárom mű önéletrajzi ihletésű, mindháromban a megragadhatatlan múlt nyomában járhatunk, és a szerző szokásos, oknyomozó, a részleteket dominóelvszerűen feltáró stílusát élvezhetjük. A rentrée után, októberben fog megjelenni új regénye Dans le café de la jeunesse perdue (Az eltűnt ifjúság kávéházában) címmel a Gallimard-nál. Már a prousti cím is jelzi, hogy az író folytatja a kutatást a megnyugtatóan soha fel nem lelhető dolgok után: a 60-as évek Párizsa, különösen a Latin negyed és a Pigalle környéke szolgál a történések helyszínéül.

Igaz, hogy nem új könyvként jelenik meg, de a Magyarországon oly fontos Eugène GUILLEVICRŐL lévén szó, muszáj megemlíteni: a Gallimard újra kiadta a száz esztendeje született és tíz éve elhunyt breton költő '96-os kötetét (Possibles futurs / Lehetséges jövők). Talán ez azt is jelzi, hogy hazájában nagyon is számon tartják és olvassák annak a költőnek a műveit, aki francia földön jelentette a Mes poètes hongrois (Magyar költőim, 1967) című költészeti antológiát, s ezzel elsőként tett nagy lépést a magyar költészet franciaországi megismertetéséért.

Vessünk egy pillantást az OuLiPo háza tájára is, hiszen elnökük, Paul FOURNEL és legnagyobb költőjük, az élő legenda Jacques ROUBAUD ez év áprilisában Miskolcon, a Herman Ottó Gimnáziumban jártak, s a nyitott szellemű, ifjú közönségnek is köszönhetően kellemes emlékekkel mentek tovább. Ez a találkozó is megmutatta: sokan kíváncsiak a kortárs francia irodalom eme jelenségére. Paul FOURNEL is új könyvvel (Chamboula, Seuil) jelentkezik augusztus végén. Már a cím is szójáték: a hős nevét — Chamboula — a chambouler igéből alkotja az író, jelentése összekuszál, felforgat. A regény tulajdonképpen modern mese, a műfaj kötelező kellékeivel, költői elemekkel, mindez társadalmi-politikai felhangokkal társítva. Mi történik egy boldog falucskában (ahol a férfiak vadásznak, a nők a mezőn dolgoznak, és mindenki békésen él), ha egy napon egy hűtőszekrény érkezik a főtérre? Továbbá mi történik akkor, ha nem sokkal később ott terem egy televízió is, és így rögtön riválisa támad a nagy tanácskozó fának? Nézeteltérések, konfliktusok, forradalom, anarchia a folytatás. Egy-két oldalas rövid szövegekből, montázszerűen áll össze a történet, oulipós technikákhoz méltóan játékos, megtevéstől előre-hátra ugrálásokat követelve az olvasótól.

Paul FOURNEL is minden bizonnyal szívesen lapozgat egy frissen megjelent, szép kiállítású vastag könyvet: a Dictionnaire amoureux du Tour de France című művet, vagyis A Tour de France szerelmes szótárát Christian LABORDETŐL. Hiszen FOURNEL nem csupán író és a francia kultúra nagykövete, de szenvedélyes kerékpáros is, kis híján profi versenyző lett. A könyvből mindent megtudhatunk a Tour történetéről, múltjáról, jelenéről, a hajdani hősokról, hírhedt szakaszokról, olvashatunk mulatságos sztorikat, legendákat, anekdotákat. Szerelmes szótárról lévén szó: a szerző elfogult, a dopping kérdéseiről nemigen esik szó. Bárhogyan is van, az Henri DESGRANGES által létrehívott Tour is hozzátartozik Franciaország image-ához — akár a RICHELIEU által alapított Akadémia. (Lásd még: www.lire.fr; www.ouliipo.net www.uri.edu/darrieussecq/) (Klopper Ágnes)

NÉMET

Az idei nyár úgy tűnhet a búcsúzások ideje is lett, hiszen az elsősorban drámaíró és rendező George TABORI és Ulrich PLENZDORF német író és forgatókönyvíró is a közelmúltban távozott az élők sorából. Természetesen a német internetes portálokon is sorra jelentek és jelennek meg méltatások. Ugyanakkor kissé meglepő, hogy a német kultúrához bonyolult, ám de szoros szálakkal kapcsolódó TABORIról inkább a napi sajtó emlékezett meg, míg az irodalmi portálokon esetenként csupán egy rövid híradás olvasható. Ennek miéretté is próbáltam választ keresni a site-okat böngészve, de előre kell bocsátanom, nem jártam sikerrel.

TABORI, persze nemcsak a német kultúrához kötődik, hiszen a magyar zsidó származású, eredetileg TÁBORI György nevű művész életének számos színhelye akadt, talán ennek is köszönhető, hogy elsősorban *idegennek* tekintette magát. Együtt dolgozik HITCHCOCK-kal, Gene KELLY-vel, Greta GARBO-val, de Thomas MANN-nal és Bertold BRECHT-tel is megismerkedik. Részben BRECHT hatására kötelezi el magát az ötvenes-hatvanas évek fordulóján a színház és a drámaírás mellett. Angol nyelven publikál, bár saját bevallása szerint három nyelven gondolkodik. Írásait a német és a magyar közönség is fordításban ismeri. Míg Magyarországon azonban csupán egy kötetnyi drámája jelent meg (*Tábori György: Jubileum. Színművek. Bp.: Ab Ovo, 1996.*) addig németül szinte valamennyi írása olvasható. Ő volt az első nem német nyelvű író, aki megkapta Németország legrangosabb irodalmi elismerését, a Büchner-díjat.

Írásait gyakran önéletrajzi elemek szövik át, meghatározó témája a holocaust és a náci Németország. Apja és szinte valamennyi hozzátartozója a koncentrációs táborok áldozata. Anyja csodás véletlen folytán marad ki az auschwitzi transportból. A borzalmakat egyszerre sűríti és oldja tragikomikus, sokszor groteszk vagy abszurd, akasztófahumorról kísért ábrázolásmódja. Leghíresebb darabjai a *Kannibálok* (1969), melyben az auschwitzi tábor lakói egyik fogolytársukat kénytelenek elfogyasztani, a *Mutters Courage* (*Mama kurázsija*), melyben édesanyja sorsának állít emléket és a *Mein Kampf* című Hitler-bohózat. Élete során mintegy 30 darabot írt, az

utolsót a *Gesegnete Mahlzeit* címűt, amelyet magyarra *Jó étvágyat* vagy *Asztali áldás* címen lehetne fordítani, 2007-ben publikálta. Habár SHAKESPEAREt is rendez, stílusán mégis BRECHT és BECKETT hatása érződik leginkább.

Írói és színházi munkássága elválaszthatatlanok egymástól. Első színházi társulatát New Yorkban alapítja, majd később Brémában kap színházi laboratóriumot. Nem szívesen nevezi magát rendezőnek, az erős autoritást jelző kifejezés helyett inkább játékszínálónak tekinti magát. A háború után először 1968-ban látogat Németországba, amely 1971-től állandó lakhelye. A 80-as évek végétől dolgozik együtt August PEYMAN-nal, előbb a Bécsi Burgtheater-ben, majd 1999-től a német fővárosban, a BRECHT által létrehozott Berliner Ensemble-ban. Az idei évet már ágyhoz kötötte, de nem tétlenül töltötte. Színházi tervei voltak. Július 23-án bekövetkezett halála kapcsán a lapok „Németország rangidős színházcsinálójá”-tól búcsúztak. A birtokos szerkezetű megfogalmazás is azt mutatja, TABORI-t saját művészükknek tekintették a németek.

Ugyan tény, hogy TABORI se nem német származású, se nem németül író szerző, mindazonáltal élete utolsó majd negyven évét a német színháznak szentelte. Pályáját sikerek és elismerések övezték, számos rangos német és osztrák irodalmi, színházi és állami kitüntetésben részesült, ami egyben azt is jelenti, hogy a német nyelvterület elfogadott és kanonizált szerzői közé tartozik. Nemcsak kortárs kritikai, de irodalomtörténeti szempontból is, hiszen művei nagyban hozzájárulnak a második világháború, a náci diktatúra, a holocaust megértéséhez, a trauma és a bűntudat irodalmi feldolgozásához. Mindezek fényében számomra továbbra is rejtély marad, mi lehet az oka, hogy az irodalmi portálok nem jeleskedtek TABORI méltatásában. Feltételezhetnénk ugyan, hogy hanyagság, nyári szünet stb., de figyelembe véve, hogy Ulrich PLENZDORF augusztus 9-én bekövetkezett halála kapcsán azonnal megjelentek a méltatások, ez sem valószínűsíthető.

A 72 éves korában elhunyt, íróként az NDK-ban debütált, de az NSZK-ban is elismert PLENZDORF sikerét 1972-ben az előbb drámaként, majd később regény változatban is megjelent *Die neuen Leiden des jungen W.* (Az ifjú W. új szenvedései) című művével alapozta meg. A 17 éves Edgar Wibeau tragikus története egy a kispolgári környezetből kitörni vágyó, önnön életét *J.W. GOETHE: Az ifjú Werther szenvedései* című művének hőisével paralelizáló ifjúról mesél és egyik különlegessége, hogy teljes mértékben tükrözi az akkori NDK-ifjúság nyelvhasználatát. Másik érdekessége, hogy társadalomkritikus jellege ellenére is megjelenhetett az NDK-ban, aminek az indokát ma elsődlegesen abban látják, hogy az ULBRICHT-ot leváltó HONECKER 1971-es pártkongresszusi beszédében azt ígérte, „amennyiben a szocializmus szilárd pontjai képzik a kiindulópontot, az irodalmon és a művészetben belül nem lesznek tabutémák.” Így PLENZDORF Goethe-adaptációját is túrték. Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy a regény a 70-es évek közepétől felkerült a nyugatnémet iskolák kötelező olvasmány listájára, később pedig minden idők legsi-

keresebb német könyve lett. Eddig több mint négymillió példányban adták ki a világ mintegy 30 nyelvén. Magyarul Tandori Dezső fordításában olvasható (*Ulrich Plenzdorf: Az ifjú W. új szenvedései. Bp.: Európa, 1976.*). PLENZDORF másik kiemelkedő sikerét egy évvel később, 1973-ban aratta a *Die Legende von Paul und Paula* (*Paul és Paula legendája*) című film forgatókönyvével. Ez a film is kiemelkedik az NDK egyébként nem túl színvonalas művészeti termékei közül, 1975-ben a nyugatnémet televízió is bemutatta és egy-két moziban még ma is vetítik. PLENZDORF később inkább forgatókönyvíróként tevékenykedett, legismertebb munkája a *Liebling Kreuzberg* című sorozat, amelyért 1995-ben Adolf-Grimme-díjjal jutalmazták. Utolsó írása a 2004-ben megjelent *Ich sehne mich so nach Unterdrückung*, amelynek címe szabad fordításban *Úgy vágyom az elnyomás után*. Irodalmi munkásságát többek között Heinrich-Mann- és Ingeborg-Bachmann-díjjal jutalmazták.

Az Ingeborg-Bachmann-díj 1977 óta kerül kiosztásra a klagenfurti születésű író emlékére. A német nyelvterület egyik legrangosabb irodalmi elismerésének odaítélése azonban eltér a szokásos díjátadásoktól, hiszen egy irodalomvetélkedő keretében döntenek a díjazott személyéről. Összesen öt díjat ítélnek oda és a procedúra lényege, hogy a zsűritagok ajánlása alapján hívnak meg

kezdő és elismert prózaírókat, akik nyilvánosan olvassák fel a nevezett művet, vagy annak egy részletét. Ez estenként külön erre az alkalomra írt szöveg — mint pl. az idén Thomas STANGL, tulajdonképpen cím nélküli, *Text für Klagenfurt* felirattal ellátott pályaműve, amely a második díjat kapta — vagy egy nagyobb projekt részlete. A félórás felolvasásokat a zsűri véleményezése követi, majd az utolsó felolvasóest után kerül sor a nyilvános szavazásra. A kilencfős zsűri mellett néha az egyszerű többség eléréséhez is több körös szavazásra van szükség. A 25 000 euro pénzjutalommal járó Bachmann-díjat az idén Lutz SEILER vehette át. Az 1963-as születésű SEILER eddig lírikusként zsebelt be több díjat. A *Turksib* című nyertes írás, amelynek központjában a kazah síkságon át Kazahsztán radioaktív területei felé vezető vonatút és az egyes szám elsőszemélyű elbeszélő és egy orosz vonatfűtő, kelet és nyugat találkozása áll, egy készülő regény részlete. SEILER lírikus előélete a verseny szempontjából igen hasznosnak bizonyult, hiszen a zsűrit a *Turksib* komplexitása, erősen

lírai jellege, a megfigyelések és leírások szürreális élessége, ugyanakkor a szénfűtéses mozgó vonat által létrehozott, konkrétan nem meghatározható tér és a jármű archaikus jellege által vagy ellenére kialakuló mitikus dimenzió nyugtázta le. A díjátadóhoz kapcsolódó kommentárok egy része azonban arra is rámutat, a zsűri idei döntésében — abban, hogy egy klasszikusan irodalmi jellegű szöveget támogattott — az is szerepet játszott, hogy úgy tűnik, a tavalyi győztes Kathrin PASSIG, a díjátadás óta nem foglalkozik írással. Egyesek hatásos irodalmi blöffnek minősítik a tavalyi nyertes fellépését, és úgy gondolják, az idei évben a verseny és a díj renomójának helyreállítása is szempont volt. Aki saját maga szeretne dönteni a szövegek színvonaláról, annak az ORF <http://bachmannpreis.orf.at/archiv/> címen elérhető archívumát ajánlom, ahol valamennyi nevezett szöveg megtalálható, sőt több évre visszamenőleg megtekinthető a megnyitó, a felolvasások, a zsűri értékelése és a díjkiosztó videóra rögzített anyaga is.

(Paksy Tünde)

OLASZ

Az Olaszországban legutóbb megjelent könyvek között több, külföldi szerző regénye megelőzi a hazai írók alkotásait, már ami az eladott példányok számát illeti, pl.: Khaled HOSSEINI *Il cacciatore degli aquiloni* (Sólyomvadász, Piemme kiadó), vagy Paolo COELHO legújabb regénye, a *La strega di Portobello* (Portobellói boszorkány), amelyet a Bompiani kiadó jelentetett meg. Jonathan COETÓL fordították a *La pioggia prima che cada* (Mielőtt esik) c. félig detektív-, félig szentimentális regény ötvözetet, a Feltrinelli kiadónál.

Már nemcsak Olaszországban számít sikeres krimi írónak Andrea CAMILLERI. Magyarul is megjelent egy-két műve, a 2000-es évek elején, aki találkozott vele, tudhatja, Szicíliában játszódó történetei, nem is a bonyolult bűnügyek megoldása miatt szórakoztatóak, bár alakjai, Montalbano felügyelő és rendőr kollégái nem nélkülözik a sajátos, déli humort, hanem a szinte szociológusi szemmel bemutatott környezetleírások miatt; ezúttal maga cím is egy helyszínre utal: *La pista di sabbia* (Homokpad, Sellerio kiadó).

Az igazi klasszikusok sem hiányozhatnak a könyvpiacról. A Mondadori kiadó klasszikus szerzők összes művei sorozatában ezúttal Vincenzo CARDARELLI írásait jelentette meg. Milyen érdekes, pont CARDARELLI versei voltak a kedvenc olvasmányai Alberto ARBASINONAK, aki egyik alapító tagja volt az ún Gruppo '63 alkotói csoportnak. Eredeti végzettsége jogász és a republikánus párt parlamenti képviselője is volt egy ciklusban. 1957-ben adták is első novelláskötetét a *Le piccole vacanze* (Rövid vakáció, Adelphi kiadó) címűt, amely idén ünnepli 50. születésnapját, nem neorealista ihletésű, még akkor sem, ha abban a korszakban született. Maga az író, ARBASINO így jellemzi saját művének keletkezési körülményeit: „...csak írtam ezeket az elbeszéléseket és megfigyeltem, hogy a partizánmozgalom már az összes lehetőségét kimerítette. (...)

A mi generációnk volt az utolsó olyan, akinek húszévesen mindössze három líra csörgött a zsebében, és ez volt a normális, nem is gondolkodtunk ezen, szórakoztunk.” A kötet elbeszéléseinek kamasz hősei is szórakoznak, már amennyire ezt a háború, a bombázások megengedik, nyelveket tanulnak, kirándulnak, biciklitúrára mennek, de eszükbe se jut beállni az ellenállók közé.

Ha egy picit még a neorealizmus korában időzünk, és sorra vesszük ezúttal a filmművészet jeles személyiségeit, ismerősen fog csengeni a magyar olvasónak is ROSSELLINI és LIZZANI neve. Carlo LIZZANI, rendező *Il mio lungo viaggio nel secolo breve* c. naplója nemrég jelent meg az Einaudi kiadónál. A hosszú utazás a rövid évszázadban egy huszadik századi dokumentáció, nemcsak a cinecittá eseményeinek leírása, bár Roberto ROSSELLINI egykori segédrendezője és DE SANCTIS munkatársa persze foglalkozik a média és a filmgyártás összefüggéseivel is, a '68-as velencei biennáléval, de ne egy filmtörténetet képzeljünk el, ez személyes történet, korabeli események leírásába ágyazva.

Nem napló formában ugyan, de élettörténetet történelmi keretben, sőt több biográfiát ad közre legújabb könyvében Sebastiano VASSALLI. Az Einaudi kiadó gondozásában látott napvilágot a *L'italiano* c. kötet. *Olasz* — mindössze ennyi a cím magyarul, valóban, minden főszereplő olasz, híres emberek: az utolsó velencei dózse, Ludovico Manin, aki minden vagyonát bolondokra hagyta, mondván, talán ők kevésbé jellemteleneek, még ha torzak is, mint a normális emberek; a fasiszta titkosrendőrség egykori tisztje, Saverio Polito, akit a Duce bebörtönzött, mivel megkörnyékezte a feleségét, később karriert csinált letartóztatásából és Róma vezető politikusa lett; Togliatti, aki így fakadt ki egy Pisában rendezett konferencián: „Csinálj te forradalmat, próbáld csak meg!”, mire a fiatal ember, Adriano Soffri, akinek szemrehányásait címezte, nyugodtan válaszol: „Meg is próbálom, abban biztos lehet.”

Az irodalmi életben nyáron sincs uborkaszезon, nem is lehet, hiszen két rangos irodalmi díj kiosztására is június-július hónapban kerül sor. Az egyik az ún. Strega díj, amely egy likőr neve volt eredetileg, a szponzor egyik termékének neve, mára már azonban inkább egy próza-művészeti díjra asszociálnak a márkanév hallatán. 1947-től fogva minden évben az olasz prózai alkotások nevezhetnek be a nemes versengésbe, pontosabban ezen prózai művek kiadói versenyeztetik könyveiket. A zsűri, az *Amici della Domenica*, két fordulóban választja ki a nyerteseket szavazással, miután minden egyes művet két-két zsűritag bemutatott. A bírálók 400-an vannak, az élet különféle területén dolgozó emberek. Az első forduló Beneventóban, az alapítás egykori színhelyén, a második Rómában, tradicionálisan mindig ugyanott, a Ninfeo di Villa Giulia-ban zajlik.

2007-ben Niccoló AMMANITI kapta meg ezt a fontos irodalmi kitüntetést a *Come Dio comanda (Ahogy Isten rendel)* c. regényéért. Ez egyben a milánói Mondadori kiadó elismerését is jelenti, akinek a szerző is nagyon hála, mint azt közvetlenül a díjátadást követően elmondta. Ammaniti ezúttal is, mint korábbi regényeiben, fiatalokról, gyerekekről ír. Pontosabban ezúttal egy gyerekről, Cristianoról, aki felnőttként kénytelen gondoskodni alkoholista apjáról, és amikor már nem lát más kiutat nehéz helyzetükből, megszervezi egy bankjegykiadó automata feltörését. Nagyon hasonló témákat dolgozott fel AMMANITI eddigi szocioregényeiben is, a bűnözés és a gyerekek kapcsolatát, jobban mondva a gyerekek bűnhöz való viszonyulását. Lehet, hogy ez a díj az eddigi életmű elismerése is egyben? A megfilmesítés jogát már megvette ugyanaz a rendező, Gabriele SALVATORES, aki a korábbi regényéből, az *Io non ho paura* (Nem félek) is készített már filmet. Ezt bemutatták Magyarországon is, remélhetőleg az újabb alkotását is forgalmazzák majd nálunk.

Filmekből lehet esetleg ismerős Giorgio FALETTI is. Ő eredetileg színész, általában vígjátékokban szerepelt, később dalszövegeivel aratott elismerést, ám néhány esztendeje már íróként is számon tartja az olasz kritika. Egy hónappal ezelőtt adták ki újabb krimi v. kalandregényét a *Fuori da un evidente destino (A nyilvánvaló végzetten kívül)* címűt, amelyben navajo indiánokat választott főszereplőnek, a nyomozás, a furcsa gyilkosságok egy indián rezervátumban történnek.

Júniusban hirdetik ki a Premio Selezione Campiello várományosait is. Maga a Campiello díj 1962-re nyúlik vissza (az első író, aki elnyerte Primo LEVI volt), Veneto tartomány Iparszövetségének vezetői alapították, a színvonalas próza jutalmazása céljából. A legjobbnak ítélt 5 regényt közléteszik a sajtóban, a szerzőkkel író-olvasó találkozókot szerveznek, a szó szoros értelmében népszerűsítik az igényes irodalmat. Ám a végleges szavazás csak ez után következik. Egy 300 tagú, különböző rendű-rangú, olvasó emberből kisorsolt zsűri dönti el, ki, pontosabban, melyik mű legyen a díjazott. Idén Paolo COLAGRANDE *Fideg* című regénye lett az ún. abszolút győztes.

OROSZ

Mégsem ezt a nyertes alkotást szeretném e helyt bemutatni, hanem egyikét a venetói ötös fogatnak. Egy olyan regényre és szinte a teljes ismeretlenségből előbukkant írónőjére akarom inkább felhívni a figyelmet, aki egyidejűleg szerepelt a fentebb említett Strega díj jelöltjei között is. Ott a hatodik helyet kapta Milena AGUS. Középsiskolai tanárnő civilben, történelmet tanít, eddig egyetlen regényt írt, *Mentre dorme un pescecane* (*Miközben a cápa alszik*) címmel, két éve jelent meg, de nem figyeltek fel rá. Az idei év hozta meg számára az elismerést és a Forte Village 2007 (az azonos nevű, szardíniai szállodalánc által alapított) díjat, amelyet *Mal di pietre* c. regényéért kapott. Egy nagyon kicsi, névtelen kiadó a Nottetempo nevét is ismertté tette AGUS, az irodalmi évad nagy meglepetése. *A fájdalom kövei* - így lehetne magyarra fordítani a regény címét, és valóban azok, mert vesekövekről van szó. Egy nagymamakorú asszony vesebetegségét gyógyíttatni utazik a „kontinensre”, azaz Szardínia szigetéről az olasz félszigetre. Itt, egy fürdőhelyen ismerkedik meg élete első és egyetlen szerelmével. Ha azt mondanám, ez egy szerelmi történet, igaz lenne, de több is annál. Egy asszony élettörténete és egy kicsit egy generáció története, amely a háború alatt volt fiatal, és utána próbálta megteremtetni az országot és a saját egzisztenciáját, amely, hogy a regény egyik szereplőjének, az asszony lányának szavait idézzem: „megfizetett értünk”, hiszen: „minden családban van valaki, aki előre megfizet a többiekért is”. Milena AGUS kritikusai nem is a cselekményt értékelik igazán, hanem az írásmódot, azt a nőies érzékenységet, amely érzelmessé teszi regényét, mégsem változtatja gicccsé.

Hagyománytisztelet és modern, szociálisan érzékeny, fiatal írók friss alkotásai — talán így lehetne összegezni az elmúlt két hónap olaszországi irodalmi életét. (Kaposy Napsugár)

Az élő (új)klasszikusok közül Lj. PETRUSEVSZKAJA elbeszélései jelentek meg az Amfora kiadónál, Szasa SZOKOLOV próza-esszéi láttak napvilágot az Azbuka-klasszikánál, VI. SZOROKIN új drámái és régi, *Sor* című műve jelentkezik a Zaharov kiadónál. Sok a kiadványok, mellékletek közt a hangzó irodalom. Új jelenség, hogy irodalmon kívüli ember, közgazdász, bankszakember is tollat ragad.

A Vaszilij AKSZJONOV-évforduló kapcsán írók értekeznek az íróról az *Oktyjabr* folyóiratban. Grigorij KANOVICS *A sátán bűvölete* című, tény-alapú regénye kiállítás a zsidóság mellett. Mihail TARKOVSZKIJ „Toyota-Kereszt és mások” című kisregényében (*Oktyjabr* 8. szám) a legkülönfélébb kulturális ellentétek egyenlítődnék ki egy szerelemben.

Galina REBEL a *Druzbsba narodov* 7-ben folytatja a vitát Lj. ULICKAJA *Stejn*-könyvéről azzal a tézissel, miszerint ez a mű nem tetszik a megállapodottaknak. Botránykő; kiegyenlítődést kereső, ám nem lelő pozíciók kontrapunktikus kompozíciója.

Dicsérik Julija LATINYINA regényeit. Kritikusai szerint „normális”, épeszű, józan, eredeti szerző — aki még elbűvölően is ír, az ő műveit kellene a fiatalok kezébe adni, mondják.

A *Druzbsba narodov* folyóiratban „Első olvasók főiskolája” címmel írók vezetnek be reménybeli olvasóikat saját kedvenc alkotóik, műveik lelkes ajánlásával — az irodalomba.

Oleg CSUHONCEV, aki megkapta idén a nemzeti „Költő”-díjat, megrendítően szép szerelmes-istenesverset publikál a *Znamja* szeptemberi számának elején (az augusztusi közli a díj átvételekor mondott beszédét). Darja SZIMONOVA *Hálózatok* című elbeszélései titokzatos, csudás eseteket, furcsaságokat kotornak elő a családi emlékezet lomtarából ugyanitt.

Folyóirataikban az oroszok a nyárvégi melegben továbbra is folytatják önmeghatározásaikat. Arkagyij BARTOV Nyugat—Kelet-esszét publikál a *Znamjában*. Török a fejüket azon, mi számít kortársnak/korszerűnek (az oroszban ez ugyanaz a szó), és hogy idegen-e tőlük a posztmodern. Az idős kortárs írók (Szolzszenyicin, Asztafjev, Borogyin, Jekimov) mereven elutasítják az utóbbit, írja Natalja IVANOVA a *Voproszi lityeraturiban* (igaz, még a 3-as számban). Szerinte viszont íróik saját képükre formálták azt, s a PM a posztszovjet irodalomban összeér a konceptualizmussal, a szoc-arttal. A „kortársi-korszerű” gyorsan avul, ld. a szlengre, argóra építő, a legfiatalabbak tárgyi világát, közlekedési formáit, fordulatait bemutató Irina GYENYEZSKINÁt vagy Alekszandr PROHANOVot, de akár a náluk nagyobb formátumú, ám szintúgy — régóta — a nóvumok után loholó MAKANYINT. (Itt említi meg kicsit másként az események előtt megiródott, „Cunami” című regényt Anatolij KURCSATKINTól.)

TINYANOV, jegyzi meg a kritikus, a korszerűt a megszo-
kottból kibillentő, mégis ráismerhető mivoltában ragad-
ta meg! Tömegirodalmukból N. I. a hétköznapi krimit
(Alekszandr MARINYIN), pseudo-történelmi krimit (Borisz
AKUNYIN), politikai krimit (Lev GURSZKIJ, Eduard TOPOL),
a thrillert (B. DOCENKO), fantasyt (Ny. PERUMOV) emeli ki,
magas irodalmukból pedig a neobarokk Andrej BITO-
Vot, Tatyjana TOLSZTAJÁt. Méltányolja D. GALKOVSZKIJ
prózaesszéisztikáját, a legsikeresebb belletristának nevezi
Lj. ULICKAJÁt, s megkülönböztet újnaturalizmust, utóre-
alizmust, újrealizmust, újszentimentalizmust (ide SZLA-
POVSZKIJt sorolja, akivel az augusztusi *Znamja is* sokat
foglalkozik), hiperrealizmust...

A *Novij mir* 8-as számában Anna LAVRINYENKO *Életem ide-
je* című kisregényében, az ifjúsági próza mai variációjában
egy egyetemi rock-együttes London-élménye körvonalá-
zódik. Egy másik ifjú író, a grúz Natalja GVELESZIÁNYI a
Csendesen távozó (Novij zszurnal, június) című kisregényé-
ért „A legjobb stílusmegoldásért” elismerésben részesült.
Elesett, kisodródott hősei számára még van remény.

Veronyika KAPUSZTYINA a női-emberi test metafiziká-
járól, változásairól, átmeneteiről ír az *Éljetek sokáig* című
kisregényében. Jurij MALECKIJ *A tű vége* című regényében
— Tatyjana KAZARINA zaklatott méltatásában, aki Becket-
tet, Tolsztojt is szóba hozza a mű kapcsán, ám ULICKAJÁt
nem, bár írásának címe mégis mintha rá utalna: „Maleckij
kázusa” — a narrátor egy öregasszonyt kísér a halálon is
túlra. Ildar ABUZZAROV *Látomás helyett* című elbeszélés-
ében a vakságról nemcsak mint fizikai fogyatékoságról ír,
hanem olyan képességről, amellyel a világot élesebben,
teljesebben, élénkebben lehet érzékelni — és mélyebben
érteni. Vlagyimir GUBAJLOVSZKIJ *Kő* című (mágikus rea-
listának tűnő) regény-fantasyjában filozófiai metaforákká
bomló, vízzel és saját fényével töltekező kő-város áll egy
sziklán a sivatagban.

A mai orosz hadseregről, belülről alkot rövid, vérfagyasztó
elbeszélés-portrékat Oleg LEKMANOV. Ivan RASSZOMA-
HIN *Orosznak születni* című írásában egy felvételi folyik
— a színtanodába (*Gyenyi nocs* című folyóirat), Grigorij
VAJNSTEJN *Oroszország képe mint kézzel alakított realitás*
című szövege a külföldi Oroszország-sztereotípiát elemzi a
Nyeprokosznovennij zapaszban.

A hosszú kisregényt pedig, amit nem tudok letenni, a
pétérvári Anna RUSSZKIH írta (a *Nyeva* júniusi számában
jelent meg) *A nő, aki semmit nem úgy csinált* címmel, s a
virtuális valóságban tébláboló özvegy entellektüel irodal-
mian pornográf kalandozása. Az író önmeghatározása:
„Én — Nő vagyok.” (<http://magazines.russ.ru/>)
(Gilbert Edit)

SPANYOL

Sokan saját bevallásuk szerint is lényegesen kevesebb verset olvasnak, mint prózát. Ha szemügyre vesszük a kiadók újdonságait, akkor is ezt a megérzésünket látjuk alátámasztva, a standokon új regényeket és novellákat, vagy klasszikusok új kiadásait, új fordításait találjuk. Ha a perui irodalmat említjük, akkor mindenkinek Mario VARGAS LLOSA jut eszébe, akinek könyvei elárasztották a világ könyvpiacát, holott a hatvanas évek regényei után (A város és a kutyák 1963, magyarul 1971; A Zöld Palota 1966, magyarul 1974; Kölykök 1967, magyarul 1972; Négy óra a Katedrálban 1969, magyarul 1973) kevés olyan szépirodalmi mű született a tollából, amely azokkal összemérhető esztétikai élményt nyújtana. Most ennek ellenére — vagy inkább éppen ezért — a kortárs perui költészetre hívnánk fel a figyelmet, amely tudatosan épít az irodalmi századelő és a hatvanas évek beat-korszakának alkotásaira (gondolunk itt például Martín ADÁN lírai rejtélyességére, Xavier ABRIL szürrealizmusára, César MORO szenvedélyes szélsőségségére, Emilio Adolfo Westphalen sötét meditációira; illetve Luis HERNÁNDEZ, Rodolfo HINOSTROZA és César CALVO virtuóz formai megoldásaira). A magyar olvasóhoz ebből sajnos vajmi kevés információ jut el, talán a nagy földrajzi távolság miatt.

José Antonio MAZZOTTI 1961-ben született Limában, jelenleg gyarmati kori latin-amerikai irodalmat oktat a Harvardon, az egyik legnevesebb irodalomkritikai folyóirat, a Revista Iberoamericana szerkesztőbizottságának tagja. MAZZOTTI a nyolcvanas évek költőnemzedékéhez tartozik, amikor Domingo DE RAMOSSzal együtt megalapítják az ún. Kloáka Mozgalmat (1982—84), amelynek elnevezése a szemét, az ürülék asszociációit hozzák működésbe. Előzményként többek között a francia szürrealizmust, a perui történeti avantgárdot, az észak-amerikai underground mozgalmakat említik. Mindez talán már jelzi azt a törekvést, amely radikálisan szembefordul az akadémikus költészettel, és egyúttal poétikája egyik legfontosabb alapvetésének a szabadságot tekinti. Eszerint a hétköznapi és művészetek közötti átjárás akadálymentes és szükséges ahhoz,

hogy a körülöttünk levő világra reflektálni tudjunk. Érdekes, hogy az ún. tisztátalan költészet egyik leghíresebb latin-amerikai alakját, a nicaraguai papköltő Ernesto CARDENALT, aki a sandinista gerillák oldalán is harcolt, a magyar olvasó éppen nem a költői nyelv szakralitásának megkérdőjelezőjeként ismeri. Bár CARDENAL ódát ír Marilyn Monroe-hoz, magyarul őt csak a másik oldaláról, vallásos témájú bibliamagyarázatairól ismerhetjük a 70—80-as években kiadott fordításokból (Élet a szeretetben, A nyolc boldogság hegyén, A solentinei evangélium).

Mint több kortársának, MAZZOTTI erőteljesen erotikus színezetű költészetének is fontos eleme a hétköznapi nyelv, amelyen szól. Első kötete 1980-ban már megkapta a limai San Marcos Egyetem irodalmi díját és egyik verse antológiákba is bekerült. Második kötetében (Fierro Curvo, 1985) például Dante és Vergilius beszélgetnek olyan stílusban, ahogyan az utcán bárki manapság. Ezében jelent meg Sakra Boccata c. kötete, amelyben a huszonnolc vers témája első olvasatra ugyan a nyílt szexualitás, de mindez nem öncélú. A kötet a keresztény szellemiség és az antik mitológia különös ötvözetének jegyében íródott, amelyben a perui beszélt nyelv és a kecsua hitvilág is hangot kap. A szerelem és a testiség kettőssége mellett a szavak írott formáját hívja tetemre a költő. A népi kultúra, a napi újságcikkek utalásaival pedig a költészet leghagyományosabb szimbólumait is parodizálja.

A posztmodern diskurzus további elemei sem hiányoznak a gyűjteményből: VERGILIUSon kívül is intertextusok egész sorával találkozhat a figyelmes olvasó. A reneszánsz Fray Luis DE LEÓNtól kezdve, a századeleji avantgárd jeles költőit szólítja meg, például az argentin Oliverio GIRONDOt (akinek összegyűjtött műveit idén publikálta Argentínában Jorge Schwartz, a latin-amerikai avantgárd neves kritikus), s aki BORGESszel együtt az ultraista irányzat elindítója. Ráismerhetünk még a perui költő-óriás, César VALLEJO lírájára, akinek néhány magyarul is olvasható költeményét mindenkinek figyelmébe ajánljuk (Több napon át a szél..., Magvető 1971), hiszen verseskötetei — pl. A fekete hírnökök (1918), de különösen a Trilce (1922) — a költői nyelv megújításának letéteményesei. Formabontása szervesen illeszkedik a történeti avantgárd hagyományaihoz, prózával és színházzal is kísérletezik, de költészete az, ami igazán felül is emelkedik a kor izmusain. VALLEJOt a kritika máig nem tudja egyik

művészeti tendenciához sem sorolni, szerepét a spanyol nyelvű költészetben T.S. ELIOTéhoz vagy James JOYCE-éhoz szokták hasonlítani. Gondolati és érzelmi mélységei pedig leginkább JÓZSEF Attiláéhoz közelítenek, akivel különös életrajzi és poétikai párhuzamokat is felfedezhetünk. Mindkettő a fájdalom és a hiány, az áhított szeretet költészete, amelynek rejtelméi továbbra is titokként állnak előttünk. Ahogyan José Antonio MAZZOTTI is idézi az említett elődöket: El Infierno, Eurídice, es tu ausencia / Sobre la faz de la tierra (Sakra... 46) [nyersfordításban: „A pokol, Eurüdiké, az, hogy nem vagy itt/ a földön”].
(Menczel Gabriella)